

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ
ΤΟΥ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ

επιμέλεια : ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΡΩΝΗ-ΤΣΙΧΛΗ Κ.
ΓΙΑΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Γ.
ΔΕΜΑΘΑΣ Ζ.
ΔΙΒΑΝΗ Α.
ΔΡΙΤΣΑ Μ.
ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ Θ.
ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ Γ.
ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ Π.
ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ Κ.
ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Β.
ΛΙΑΚΟΣ Α.
ΛΟΥΒΗ Α.
ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ Δ.
ΜΑΡΓΕΛΛΗΣ Σ.
ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ Α.
ΝΙΣΤΟΛΑΪΔΕΣ Δ.
ΝΟΥΤΣΟΣ Π.

ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ Ν.
ΠΑΠΑΓΑΛΑΝΗ-ΚΑΛΑΦΑΤΗ Α.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ.
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Κ.
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ Π.
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Σ.
ΡΗΓΙΝΟΣ Μ.
ΡΗΓΟΣ Α.
ΣΑΛΙΜΠΑ Ζ.
ΣΙΔΕΡΗΣ Ν.
ΣΤΑΥΡΙΔΗ-ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ Ρ.
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Γ.
ΤΟΔΟΡΟΥ Ν.
ΤΟΜΑΡΑ-ΣΙΔΕΡΗ Μ.
ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ Κ.
ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ Μ.
ΨΥΧΟΓΙΟΣ Δ.

Α Ν Α Τ Υ Π Ο

ΑΘΗΝΑ 1992

Ν. Παντελάκης

Ιστορικός - Ερευνητής Ε.Τ.Ε.

ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΞΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ 1925 - 1940

Αντικείμενο της εισήγησης αυτής είναι η παρουσίαση του ρόλου των αγγλικών κεφαλαίων στην αναδιοργάνωση της παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας στην περιοχή της Αθήνας την περίοδο του μεσοπολέμου.

Η λύση που δόθηκε στο ζήτημα της ηλεκτροδότησης της Αθήνας είχε επιπτώσεις, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, τόσο στον τρόπο που αναπτύχθηκε σε όλη τη χώρα η παραγωγή και η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας την περίοδο αυτή, όσο και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας το ίδιο χρονικό διάστημα.

Την επομένη της μικρασιατικής καταστροφής η κατάσταση στον τομέα της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ήταν προβληματική. Εργοστάσια παραγωγής υπήρχαν μόλις σε είκοσι πόλεις της χώρας. Η μεγαλύτερη εταιρία της εποχής στον τομέα αυτό, η Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία είχε υπό τον έλεγχό της τη μισή αγορά έχοντας αναλάβει, με προνομιακή ή απλή άδεια τον ηλεκτροφωτισμό των κυριοτέρων ελληνικών πόλεων (Αθήνα, Πειραιά, Πάτρα, Καλαμάτα, Ερμούπολη, Αργοστόλι, Χαλκίδα). Κατά την περίοδο αυτή η ηλεκτρική ενέργεια παραγόταν σχεδόν αποκλειστικά από θερμικά εργοστάσια που χρησιμοποιούσαν εισαγόμενη καύσιμη ύλη, το γαιάνθρακα¹. Οι ηλεκτρικές εταιρίες μετά από μια πρώτη περίοδο ανάπτυξης 1889-1912, αντιμετώπιζαν οξύτατα οικονομικά προβλήματα που οφείλονταν στις δυσκολίες που δημιουργούσε στις μεταφορές η δεκαετής πολεμική περίοδος (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Μικρασιατική εκστρατεία) με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία στην προμήθεια αγγλικού γαιάνθρακα².

Οι δυσκολίες στην προμήθεια καύσιμης πρώτης ύλης είχαν σαν απο-

1. Ν. Βλαχόπουλος, «Η ηλεκτροβιομηχανία εν Ελλάδι. Στατιστικά στοιχεία και συμπεράσματα». Περιοδικό Έργα, αρ. φυλ. 99. Αθήνα 15.7.1929, σ. 69-77.

2. Ν. Παντελάκης, «Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδος, Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο». 1889-1956. Δημοσίευτη μελέτη, σ. 131-162.

τέλεσμα τη μείωση της παραγωγής (ορισμένες φορές απειλήθηκε και οριστική διακοπή στη λειτουργία εργοστασίων παραγωγής) και την απότομη αύξηση του κόστους παραγωγής λόγω της ραγδαίας αύξησης της τιμής του γαιάνθρακα.

Η αύξηση του κόστους δεν μπορούσε να μετατοπισθεί στην κατανάλωση, γιατί οι όροι των αρχικών συμβάσεων των παραχωρήσεων δεν το επέτρεπαν. Το 1918, το Κράτος θα επέμβει για να αναστείλει την ισχύ των όρων των συμβάσεων που αφορούσαν το τιμολόγιο του ηλεκτρικού ρεύματος και να καθορίσει νέες τιμές πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας³. Από τη στιγμή αυτή οι τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος καθορίζονταν με βάση και την αύξηση του κόστους της πρώτης ύλης, χωρίς εντούτοις να καλύπτουν ολόκληρη την αύξηση, γιατί τότε το βάρος θα ήταν δυσβάστακτο για τους καταναλωτές. Η κατάσταση αυτή είχε σαν αναπόφευκτο επακόλουθο η Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία να συσσωρεύσει ζημιές. Στο τέλος της περιόδου οι εγκαταστάσεις της εταιρίας ήταν παλιές, σε κακή κατάσταση από έλλειψη συντήρησης και δεν μπορούσαν να επαρκέσουν για την αντιμετώπιση των μεταπολεμικών αυξημένων αναγκών της δεκαετίας του 1920.

Αξίζει να επισημανθεί, ότι κατά την περίοδο αυτή, τόσο το Κράτος όσο και η Εθνική Τράπεζα, συνειδητοποίησαν τα προβλήματα που δημιουργούσε στη βιομηχανική αυτή δραστηριότητα, η υπέρμετρη εξάρτηση από την εισαγωγή καύσιμης πρώτης ύλης και προχώρησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1920, στην εκπόνηση για την εκμετάλλευση των υδραυλικών δυνάμεων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα το Κράτος εξέδωσε μια σειρά από νομοθετικά διατάγματα σχετικά με το καθεστώς εκμετάλλευσης των ρεόντων υδάτων⁴. Οι μελέτες αυτές όσο και οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις έμειναν όμως χωρίς πρακτικό αντίκρισμα, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

Πάντως αμέσως μετά τη μικρασιατική καταστροφή, το 1923, η Εθνική Τράπεζα ασχολήθηκε με το ζήτημα της αναδιοργάνωσης και του εκσυγχρονισμού της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας για την περιοχή της πρωτεύουσας. Προϋπόθεση για την υλοποίηση οποιουδήποτε σχεδίου ήταν η εξεύρεση των αναγκαίων κεφαλαίων που απαιτούσε το εγχείρημα

3. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. φυλ. 90, «Περί προσωρινής υπερτιμής του ηλεκτρικού ρεύματος ή αερίου προς φωτισμόν και βιομηχανικήν κίνησιν τω εν τω Κράτει εγκατεστημένων επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος ή αερίου». Αθήνα 28.4.1918.

4. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Νόμος 1379, «Περί εκμεταλλεύσεως της δυνάμεως των ρεόντων υδάτων». Αθήνα 21.4.1918. Επίσης, Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. φυλ. 198, «Περί εκμεταλλεύσεως της δυνάμεως των ρεόντων υδάτων». Αθήνα 20.7.1923.

που ήταν σημαντικά. Οι οικονομικοί παράγοντες της εποχής και ιδίως κύκλοι της Εθνικής Τράπεζας θεωρούσαν αναπόφευκτη την προσφυγή σε ξένα κεφάλαια. Για το λόγο αυτό, η Εθνική Τράπεζα ήλθε σε επαφή το 1923, με την εταιρία Power and Traction Finance Company, στην οποία παρέδωσε και όλες τις μελέτες που είχαν πραγματοποιηθεί μέχρι τότε, σχετικά με την εκμετάλλευση υδροηλεκτρικών έργων⁵. Τις μελέτες αυτές δεν τις έλαβε καθόλου υπ' όψη της η Power and Traction αφού δεν είχε σκοπό να εκμεταλλευθεί τις υδραυλικές δυνάμεις της χώρας για την επέκταση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η αξιοποίηση των υδραυλικών δυνάμεων απαιτούσε την επένδυση σημαντικών κεφαλαίων για την κατασκευή των φραγμάτων και η Power δεν ήταν διατεθειμένη την εποχή εκείνη, μέσω στη γενικότερη πολιτική αστάθεια που επικρατούσε στην Ελλάδα να διακινδυνεύσει την ακινητοποίηση των κεφαλαίων αυτών.

Τελικά το 1925, για την αναδιοργάνωση της παραγωγής και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας θα παρουσιαστούν δύο εναλλακτικά σχέδια:

A) Ένα από την Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία στην οποία εκτός από τους Έλληνες μετόχους θα συμμετείχε και ένας όμιλος αυστρο-βελγικό-ολλανδικών συμφερόντων γύρω από τις εταιρίες (Anglo-Austrian Bank, Τράπεζα Castiglioni, Société Anonyme pour l'industrie électrique «Elin», Etablissement Autrichien pour la circulation par chemin de fer, Nederlandschen Standard Bank Amsterdam, Wiener Bank Verein, Société d'Electricité et Traction Bruxelles)⁶.

B) Ένα από τον αγγλοελληνικό όμιλο που αποτελείτο από το Συνδικάτο Μελετών και Επιχειρήσεων και την Power and Traction που απέσπασε τελικά τη σύμβαση.

Τα σχέδια παρουσίαζαν ουσιαστικές διαφορές.

Τα κυριότερα σημεία του πρώτου σχεδίου προέβλεπαν, ότι τη σύμβαση θα αναλάμβανε η Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία που είχε ήδη την εκμετάλλευση της Αθήνας, με την επέκταση των ήδη υπάρχοντων εγκαταστάσεων και με την κατασκευή στον Ωρωπό ενός νέου εργοστασίου παραγωγής που θα χρησιμοποιούσε εγχώρια πρώτη ύλη δηλαδή λιγνίτη. Επιπρόσθετα το

5. Ι.Α.Ε.Τ.Ε. Σειρά XXV Έργα. Δ' Έργα Φωτισμού, φάκελοι 12-13. Οι φάκελοι αυτοί αναφέρονται στη σύμβαση για τον ηλεκτροφωτισμό της Αθήνας που υπογράφηκε μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του αγγλοελληνικού ομίλου που αποτελείτο από το Συνδικάτο Μελετών και Επιχειρήσεων και την εταιρία Power and Traction Finance Company.

6. Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία, «Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων του έτους 1924». Αθήνα 1924.

σχέδιο αυτό βασιζόταν σε ομολογιακό δάνειο που θα χορηγούσε ελληνική τράπεζα.

Το δεύτερο σχέδιο, εκείνο του αγγλοελληνικού ομίλου, ήταν ευρύτερο και εκτός από την αναδιοργάνωση της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας με την κατασκευή νέου θερμικού εργοστασίου στον Άγιο Γεώργιο στο Κερατσίνι, προέβλεπε και την ανασυγκρότηση των συγκοινωνιών της Αθήνας. Ο όμιλος ζητούσε προνομιακή παραχώρηση 60 ετών. Για την πραγματοποίηση του σχεδίου προβλεπόταν η ίδρυση μιας χρηματοδοτικής εταιρίας, της Γενικής Ελληνικής Εταιρίας, και τριών θυγατρικών, της Ηλεκτρικής Εταιρίας Παραγωγής, της Ηλεκτρικής Εταιρίας Διανομής και της Ηλεκτρικής Εταιρίας Μεταφορών⁷. Στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα δύο μέρη του ομίλου, δηλαδή ανάμεσα στο Συνδικάτο Μελετών και Επιχειρήσεων και την Power and Traction, που προηγήθηκαν της καταθέσεως των προτάσεων, η ελληνική πλευρά επέμεινε ιδιαίτερα στο γεγονός, ότι τα αγγλικά κεφάλαια έπρεπε να συμμετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο των υπό ίδρυση εταιριών αλλά παράλληλα ότι η ελληνική πλευρά θα έπρεπε να κατέχει την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου και τη διοίκηση των εταιριών, πράγμα που τελικά πέτυχε⁸. Το μεγαλύτερο μέρος των αγγλικών

7. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Παράρτημα αρ. φυλ. 91, «Περί παροχής αδείας συστάσεως εν Αθήναις ανωνύμου εταιρίας υπό την επωνυμίαν "Γενική Ελληνική Εταιρία, Ανώνυμος Εταιρία" και εγκρίσεων του καταστατικού αυτής». Αθήνα 24.3.1926.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Παράρτημα, αρ. φυλ. 116, «Περί παροχής αδείας συστάσεως εν Αθήναις ανωνύμου εταιρίας υπό την επωνυμίαν "Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής, Ανώνυμος Εταιρία" και εγκρίσεων του καταστατικού αυτής». Αθήνα 14.4.1926.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Παράρτημα, αρ. φυλ. 115, «Περί παροχής αδείας συστάσεως εν Αθήναις ανωνύμου εταιρίας υπό την επωνυμίαν "Ηλεκτρική Εταιρία Διανομής, Ανώνυμος Εταιρία" και εγκρίσεων του καταστατικού αυτής». Αθήνα 14.4.1926.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Παράρτημα, αρ. φυλ. 113, «Περί παροχής αδείας συστάσεως εν Αθήναις ανωνύμου εταιρίας υπό την επωνυμίαν, "Ηλεκτρική Εταιρία Μεταφορών Ανώνυμος Εταιρία" και εγκρίσεων του καταστατικού αυτής». Αθήνα 13.4.1926.

8. Πίνακας με τα μετοχικά κεφάλαια των εταιριών:

ΠΙΝΑΚΑΣ Α'.

Μετοχικά κεφάλαια Γενικής Ελληνικής Εταιρίας, Ηλεκτρική Εταιρίας Παραγωγής, Ηλεκτρικής Εταιρίας Διανομής, Ηλεκτρικής Εταιρίας Μεταφορών.

Γενική Ελληνική Εταιρία	750.000	
Αγγλική ομάδα	350.000	
Ελληνική ομάδα	400.000	
Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής	545.000	
Γενική Ελληνική Εταιρία	335.000	
Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία	110.000	
Société Financière de gaz et d' énergie, Luxemburg	100.000	(1)

κεφαλαίων διατέθηκε πάντως υπό μορφή ομολογιακού κεφαλαίου (περισσότερο από τα 2/3 του ξένου κεφαλαίου)⁹.

Ο χρόνος δεν επαρκεί στην εισήγηση αυτή, για να περιγραφούν όλες οι λεπτομέρειες του έντονου ανταγωνισμού που αναπτύχθηκε ανάμεσα στους δύο ομίλους, της Ελληνικής Ηλεκτρικής Εταιρίας και του Αγγλοελληνικού, και στα θεμιτά και αθέμιτα μέσα που χρησιμοποίησαν και οι δυο πλευρές στον αγώνα για την εξασφάλιση της σύμβασης, παρ' όλο που παρουσιάζουν

Ηλεκτρική Εταιρία Διανομής	450.000	(5)
Γενική Ελληνική Εταιρία	155.396	(2)
Société Financière de gaz et d' énergie, Luxembourg	120.000	(3)
Compagnie Générale du gaz pour la France et l' étranger	119.568	(3)
Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής	55.036	(4)
Ηλεκτρική Εταιρία Μεταφορών	340.000	
Γενική Ελληνική Εταιρία	250.000	
Γενική Εταιρία Τροχιοδρόμων Α.Π.Π.	72.500	(6)
Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία	12.500	(7)
Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής	5.000	(8)

(1) Αρχικώς Ελληνική Εταιρία Αεριοφωτός.

(2) Αρχικώς 120.000 λίρες πλέον νέου κεφαλαίου 35.396 λίρες.

(3) Αρχικώς Ελληνική Εταιρία Αεριοφωτός 185.000 λίρες πλέον 54.568 νέου κεφαλαίου

(4) Αρχικώς Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία 42.500 λίρες πλέον 12.536 νέου κεφαλαίου.

(5) Αρχικώς 347.500 λίρες πλέον 112.500 νέου κεφαλαίου.

(6) Αρχικώς 85.000 λίρες, εξ' ών 12.500 μεταβιβάσθηκαν στην Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία,

(7) Αρχικώς 5.000 λίρες που μεταβιβάσθηκαν στην Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής πλέον 12.500 που έλαβε από Γενική Εταιρία Τροχιοδρόμων.

(8) Αρχικώς Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρία.

9. Πίνακας με τα ομολογιακά κεφάλαια των εταιριών.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Β'

Ομολογιακά κεφάλαια, Ηλεκτρικής Εταιρίας Παραγωγής, Ηλεκτρικής Εταιρίας Διανομής, Ηλεκτρικής Εταιρίας Μεταφορών, (σε λίρες στερλίνες).

Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής	
Δάνειον Prudential Assurance Co Ltd	845.000
Δάνειον Ελληνικών Τραπεζών	110.000
Δάνειον Ιδρυτών	20.000
Ηλεκτρική Εταιρία Διανομής	
Δάνειον Prudential Assurance Co Ltd	415.000
Δάνειον Ιδρυτών	10.000
Ηλεκτρική Εταιρία Μεταφορών	
Δάνειον Prudential Assurance Ltd	740.000
Δάνειον Ιδρυτών	20.000

ανυμφίβολο ενδιαφέρον¹⁰. Αρκεί να αναφέρουμε πως η πρώτη επιτροπή που ορίσθηκε να εξετάσει τις προτάσεις ηλεκτροφωτισμού της Αθήνας απέρριψε το σχέδιο του αγγλοελληνικού ομίλου με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να επέμβει ο ίδιος ο Πάγκαλος για να ορίσει νέα επιτροπή από άτομα που ήταν ευνοϊκά διατεθειμένα απέναντι στον αγγλοελληνικό όμιλο. Θα αναφερθούμε όμως στην κριτική που άσκησε το Συμβούλιο των Σιδηροδρόμων στο σχέδιο σύμβασης που υπέβαλε ο αγγλοελληνικός όμιλος γύρω από την Power. Η κριτική του Συμβουλίου αφορούσε τον τρόπο καθορισμού της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος, τη μη χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων της χώρας, δηλαδή του λιγνίτη και των υδατοπτώσεων, την προνομιακή παραχώρηση και τη διάρκειά της, την τιμή εξαγοράς των εγκαταστάσεων σε περίπτωση πτώχευσης, και τέλος τις συμφωνίες σχετικά με τους σιδηρόδρομους Αθήνα-Πειραιά και Αθήνα -Κηφισιά.

Ειδικότερα για τη χρησιμοποίηση των εγχώριων πηγών ενέργειας το Συμβούλιο ανέφερε, ότι με την πρόταση του αγγλοελληνικού ομίλου, οι πηγές αυτές θα έμεναν αναξιοποίητες. Συγκεκριμένα το άρθρο 5 σχετικά με την εκτέλεση υδροηλεκτρικών έργων, προέβλεπε ότι το Κράτος δεν είχε δικαίωμα να εξαναγκάσει το Συνδικάτο να προχωρήσει στην εκτέλεση των απαιτούμενων έργων για την εκμετάλλευση των υδροηλεκτρικών δυνάμεων. Κατά το Συμβούλιο, η υποχρέωση του Κράτους να προτιμήσει την Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής για την εκμετάλλευση των υδροηλεκτρικών δυνάμεων, εάν η εταιρία το ζητούσε, απέκλειε την εμφάνιση άλλου ανάδοχου για την εκμετάλλευσή τους. Και στην περίπτωση όμως, που εμφανιζόταν κάποιος ανάδοχος και προσέφερε στον όμιλο ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κατώτερη της δικής του, πάλι το Συνδικάτο δεν υποχρεώνονταν να προμηθευθεί ολόκληρη τη διατιθέμενη ηλεκτρική ενέργεια, αλλά μόνο το τυχόν επιπλέον ποσό ενέργειας, το οποίο δε θα μπορούσε να παράγει από τις δικές του θερμικές εγκαταστάσεις. Γι' αυτό και το Συμβούλιο θεώρησε ότι το Κράτος θα βρεθεί σε αδυναμία να επιβάλει τη χρησιμοποίηση του εθνικού αυτού πλούτου. Με την πρόταση αυτή, ο όμιλος πρότεινε τη χρησιμοποίηση ηλεκτρικής ενέργειας από υδραυλικές δυνάμεις μόνο για τις λίγες ώρες του μεγίστου φορτίου. Κατά συνέπεια, κάτω από τους δυσμενείς αυτούς

10. I.A.E.T.E. Σειρά XXV Έργα, Δ' Έργα Φωτισμού, φάκελοι 12-13. Οι φάκελοι αυτοί αναφέρονται στη σύμβαση για τον ηλεκτροφωτισμό της Αθήνας που υπογράφηκε μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του αγγλοελληνικού ομίλου που αποτελείτο από το Συνδικάτο Μελετών και Επιχειρήσεων και την εταιρία power and Traction Finance Company. Επίσης: Εφημερίδα Πρωσία, «Η ιστορία μιας συμβάσεως», Αθήνα Φεβρουάριος 1927.

όρους, ποτέ δεν θα μπορούσε να παραχθεί ηλεκτρική ενέργεια από υδραυλικές δυνάμεις σε συμφέρουσα τιμή.

Στην κριτική αυτή ο αγγλοελληνικός όμιλος απάντησε με τη σειρά του, ότι αντίθετα, οι προτάσεις του είχαν σαν στόχο να διευκολύνουν τη χρησιμοποίηση των υδραυλικών δυνάμεων και του λιγνίτη υπό τον όρο ότι η χρήση αυτή δε θα είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της δαπάνης του καταναλωτού ηλεκτρικής ενέργειας.

Στην τελική σύμβαση που υπογράφηκε, το άρθρο 5 άλλαξε και υποχρέωνε τελικά την εταιρία, εφ' όσον παραγόταν ηλεκτρική ενέργεια φθηνότερη από υδροηλεκτρικά έργα, να την αγοράζει, αντί να την παράγει, ενώ στο αρχικό σχέδιο σύμβασης προβλεπόταν η υποχρέωσή της να αγοράζει αυτό το ηλεκτρικό ρεύμα μόνο στην περίπτωση που οι εγκαταστάσεις της δεν θα επαρκούσαν και που αν δεν το αγόραζε θα ήταν υποχρεωμένη να επεκτείνει τις εγκαταστάσεις της¹¹. Είναι πάντως κατά τη γνώμη μου, αμφίβολο αν υπήρχε περίπτωση να βρεθεί ανάδοχος να αναλάβει την εκτέλεση τέτοιων έργων, εφ' όσον τα έργα αυτά απαιτούσαν μεγάλα κεφάλαια και οι μέτοχοι των μεγαλύτερων ελληνικών πιστωτικών οργανισμών συμμετείχαν ήδη στον αγγλοελληνικό όμιλο διαμέσου του «Συνδικάτου Μελετών και Επιχειρήσεων». Άλλωστε η υποχρέωση αυτή θα είχε και πολλές δυσκολίες στην εφαρμογή της. Πώς θα μπορούσε να κριθεί αν θα μπορούσε να πουλάει σε φθηνότερη τιμή χωρίς να χάνει; Και επιπλέον θα αγόραζε τόση ακριβώς ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας, όση χρειαζόταν για να μπορέσει να πουλήσει φθηνότερα; Το περίσσευμα ο ανάδοχος του υδροηλεκτρικού έργου τι θα το έκανε; Θα έπρεπε να το πουλήσει σε χαμηλότερη τιμή;

Τα επόμενα χρόνια ο όμιλος προχώρησε στην υλοποίηση των σχεδίων του με την κατασκευή και λειτουργία του νέου εργοστασίου, την επέκταση της διανομής σε νέους καταναλωτές και τη μεταφορά των παλιών πελατών από το συνεχές ηλεκτρικό ρεύμα των 110 βόλτ στο νέο εναλλασσόμενο των 220 βολτ. Στο διάστημα 1926-1930 παρατηρούμε αύξηση στις πωλήσεις ηλεκτρικού ρεύματος που από 19.500.000 περίπου KWH το 1926 θα φθάσουν τις 57.500.000 KWH το 1930. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η αύξηση των πωλήσεων προς τη μεγάλη βιομηχανία που από 670.000 Kwh το 1926 θα φθάσουν τις 20.000.000 kwh το 1930¹².

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η ελληνική πλευρά απέσπασε αρχικά την πλειοψηφία τόσο στο μετοχικό κεφάλαιο όσο και στη διοίκηση των εταιριών.

11. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. φυλ. 309, «Περί κυρώσεως συμβάσεως περί πυροχής ηλεκτρισμού και περί μεταφορών». Αθήνα 16 - 17.10.1925.

12. Απολογισμοί Ηλεκτρικής Εταιρίας Παραγωγής 1926-1930.

Η κατάσταση αυτή θα διήρκεσε μέχρι το 1930, όταν κάτω από την ανάγκη εύρεσης νέων κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση των εταιριών, η αγγλική πλευρά απαίτησε και επέτυχε να αποκτήσει την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου και τη διεύθυνση των εταιριών. Ο συνδυασμός αυτός, πραγματοποιήθηκε με την πώληση από ελληνικής πλευράς του μεγαλύτερου μέρους των μετοχών που κατείχε. Η νέα αγγλική διοίκηση συγχώνευσε σε μια εταιρία, την Ηλεκτρική Εταιρία Αθηνών-Πειραιώς, την Ηλεκτρική Εταιρία Παραγωγής και την Ηλεκτρική Εταιρία Διανομής¹³. Την επόμενη δεκαετία η εταιρία συνέχισε την αναπτυξιακή της πολιτική αυξάνοντας την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας και επεκτείνοντας συνεχώς το δίκτυο διανομής, πράγμα που αντανακλάται στη συνεχή αύξηση των πωλήσεων που από 57.500.000 kwh το 1930 θα φθάσουν τις 177.500.000 kwh το 1940¹⁴.

Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η ίδρυση το 1930 της ηλεκτρικής εταιρίας Γαλλιλαιός από ιταλικά κυρίως συμφέροντα και η πρόθεση της εταιρίας αυτής να εκμεταλλευθεί τις υδατοπτώσεις, προκάλεσε την ανησυχία των αγγλικών συμφερόντων της Ηλεκτρικής Εταιρίας Αθηνών-Πειραιώς.

Από την αρχή της εμφάνισης της εταιρίας Γαλλιλαιός, ο αγγλικός όμιλος που υποστήριζε τη «Γενική Ελληνική Εταιρία» και την «ΗΕΑΠ» βορρυβήθηκε και αναγκάστηκε να μελετήσει τρόπους εξουδετέρωσης και ματαίωσης των σχεδίων αυτών. Χαρακτηριστικό από την άποψη των αγγλικών προθέσεων είναι και το σημείωμα του άγγλου διευθυντή της ΗΕΑΠ Kemp που στην έκθεσή του προς τη διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας υποστήριζε ότι: «Ανεξαρτήτως όμως του αν ενδιαφέρει ή ου την ημετέραν ομάδα κατ' αρχήν το ζήτημα της επεκτάσεως της ενεργείας αυτής και εις άλλας εκτός των Αθηνών και του Πειραιώς περιοχάς, δεν πρέπει να διαφύγη την προσοχήν ημών η σοβαρότης των συνεπειών ας θα έχη δια τας ημετέρας εταιρείας η τυχόν επίτευξις παρ' άλλης τρίτης εταιρείας της συμβάσεως διά την παραγωγήν ηλεκτρικής ενέργειας διά των υδατοπτώσεων της Στυμφαλίας ή άλλων πλησίον των Αθηνών, ιδιαίτερα δε εκ μέρους του Γαλλιλαιού όστος ως πληροφορούμαι εντατικώς προς τούτο εργάζεται και εις μύριας όσας ενεργείας διπλωματικός και άλλας καταφεύγει προς επιτυχίαν του σκοπού του. Είναι όθεν εκτός συζητήσεως ότι η ανάθεσις της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εκ της Στυμφαλίας εις την Εταιρίαν Γαλλιλαιός θα γεννήση ημίν πράγματα και νέας συζητήσεις και προστριβάς ίσως μετά της Κ/σεως και άλλας εκκρεμότητας αίτινες και επί του όλου τεχνικού προγράμματος ημών επιβλαβώς θα επιδράσωσι.

13. Ι.Α.Ε.Τ.Ε. Σειρά XXV Έργα, Δ' Έργα Φωτισμού, φάκελος 13.

14. Απολογισμοί ΗΕΑΠ 1931 - 1940.

Το ζήτημα όθεν παρουσιάζεται δι' ημάς ωμόν. Ή θα αδιαφορήσωμεν δια τον ανωτέρω περιγραφόμενον κίνδυνον οπότε θα έχωμεν υπ' όψιν ότι πιθανώς να κληθώμεν να εφαρμόσωμεν το άρθρον 55 της συμβάσεώς μας ή θα τον αντιμετωπίσωμεν συναγωνιζόμενοι τον «Γαλιλαιόν» εν αυτή ταύτη τη εκμεταλλεύσει των υδατοπτώσεων»¹⁵.

Οι αντιδράσεις των άγγλων, που με κάθε τρόπο προσπαθούν να καθυστερήσουν την υλοποίηση των σχεδίων για την εκμετάλλευση των εγχωρίων πηγών ενέργειας, αλλά και η παγκόσμια οικονομική κρίση δεν επέτρεψαν στην εταιρία Γαλιλαίος να πραγματοποιήσει τελικά τα σχέδιά της.

Με την έκρηξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου οι εταιρίες παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας θα αντιμετωπίσουν και πάλι όλα τα προβλήματα που είχαν αντιμετωπίσει μετά την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η διείσδυση των αγγλικών κεφαλαίων στον τομέα της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας της περιοχής της πρωτεύουσας, συνέβαλε αναμφίβολα στην αναδιοργάνωση και ανάπτυξη στην περιοχή, τόσο της παραγωγής όσο και της κατανάλωσης. Έτσι στο τέλος της περιόδου, το 1939 η περιοχή των Αθηνών στον τομέα αυτό διαφέρει από την υπόλοιπη χώρα.

Όμως η επιλογή αυτή είχε αρνητικές επιπτώσεις για τη γενικότερη ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο του τομέα αυτού. Είχε σαν αποτέλεσμα να διατηρήσει σ' όλη την περίοδο του μεσοπολέμου την εξάρτηση της χώρας από εισαγόμενη καύσιμη πρώτη ύλη, σε πείσμα όλων των διαπιστώσεων των αρχών του 1920 που έδειχναν πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η εισαγόμενη καύσιμη ύλη έπρεπε να αντικατασταθεί με εγχώρια. (Λιγνίτη και υδατοπτώσεις). Η αντικατάσταση της εισαγόμενης καύσιμης ύλης με εγχώρια, θα είχε όμως και άλλες ευεργετικές επιπτώσεις και αυτό γιατί η χρησιμοποίηση των εγχωρίων πηγών ενέργειας που βρίσκονταν μακριά από τα κέντρα κατανάλωσης καθώς και η αναγκαστική ίδρυση μεγάλων μονάδων θα καθιστούσε αναγκαία τη διασύνδεση του δικτύου τόσο για την αξιοποίηση των γραμμών μεταφοράς όσο και για την επέκταση της κατανάλωσης και την απορρόφηση της αυξημένης παραγωγής. Αντίθετα με την επιλογή που έγινε, διατηρήθηκε ο κατακερματισμός της παραγωγής και διανομής σε μικρές μη παραγωγικές μονάδες σε βάρος μιας ορθολογικής ανάπτυξης του τομέα.

15. L. Kemp, «Memorandum regarding the Compagnie Hellenique d' Electricite in its relation with hydro-electric schemes of Peloponnesus (Lake Stymphalis) and Boeotic (Lake Copais)». Αθήνα 1930. Εμπιστευτικό. Ι.Α.Ε.Τ.Ε. Σειρά XXV Έργα Δ' Έργα Φοιτισμού, φάκελος 13.